

TURINYS

IŽANGA	9
I	
NAMŲ STATYBOS BUMAS	18
KOKIOMIS SĄLYGOMIS TEKO ĮSIKURTI LAIKINOJOJE SOSTINĖJE?	21
KAIP IŠGYVENTI BUTŲ KRIZĘ?	53
STATYBOS ĮSIBĖGĖJA	74
INTERJERUOSE DERA IR MODERNIZMAS, IR TAUTIŠKUMAS	122
GYVENIMAS PRIEMIESČIŲ VILOSE IR ĮSIGYTUOSE ŪKIUOSE	154
II	
NAMŲ PAGALBININKAI	190
KIEK IR KOKIŲ PAGALBININKŲ REIKĖJO ŠEIMAI?	193
ŠEIMININKŲ IR TARNŲ SANTYKIŲ LABIRINTAI	255

III

NAMAI ATSPINDI ŠEIMININKŲ VEIDĄ	284
PRO PARADINES DURIS – TIESIAI Į SALONĄ	287
ŠVENTĖS IR KASDIENIAI PIETŪS VALGOMAJAME	342
KABINETAS IR BIURAS NAMUOSE	374

IV

PRIVATI NAMŲ ERDVĖ	396
PRAVĖRUS VIRTUVĖS DURIS	399
VAIKO PASAULIS KAMBARYJE	428
ERDVĖS MIEGUI IR HIGIENAI	460
PRIE NAMŲ: KIEMAS, SODAS, DARŽAS	494
NAMŲ AUGINTINIAI	511
POKYČIAI BUIITYJE	528
APIBENDRINIMAS	546
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	550

III

NAMAI
ATSPINDI
ŠEIMININKŲ
VEIDĄ

NAMAI
AT
SPINDI
ŠEIMI
NINKIŲ
VEIDĄ

PRO PARADINES DURIS – TIESIAI Į SALONĄ

Senoviniame name pro laukujes duris buvo patenkama į prieangį, priebutį, prienamį ar priemenę, o moderniuose tarpukario pastatuose atsirado koridorius, vestibulis, holas, fojė. Prieškambaris buvo namų vizitinė kortelė, todėl jau čia stengtasi padaryti svečiui įspūdį. Tais laikais rašyta: „Butai dabar taip planuojami, kad iš prieškambario būtų įėjimas į visas patalpas, kurias naudoja visi gyventojai (koridorinė sistema). Tuo tarpu seniau butuose panašių prieškambarių nebuvo ir visos patalpos buvo pereinamos (amfiliadinė sistema). Prieškambaris naudojamas ne vien susisiekimui, bet jame turi tilpti gana daug drabužių, nes čia rengiasi nemažas žmonių skaičius. Todėl tokie maži prieškambariai, kuriuos gali užkimšti 1–2 žmonės, žymiai sumažina šiaip gero buto vertę. Buto patogumas ir grožis kaip tik žymia dalimi pareina nuo prieškambario, todėl rekomenduojama jį įrengti su langu.“³⁷⁷

Prieškambario pagrindinė funkcija buvo sudaryti perėjimą iš lauko į kambarį. Jame žiemos metu paliekami viršutiniai rūbai, kaliošai, batai, lietsargiai. Kartais prieškambaryje buvo statoma spinta nesezoniniams drabužiams laikyti. Ši patalpa naudota ir kaip svečių laukiamasis, todėl čia siūlyta pastatyti vadinamąją sienelę su pakabais rūbams, skėčiams

Domicelė Sleževičienė savo namų kieme. Kaunas, XX a. 4 dešimtmetis.

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

bei lazdoms, mažesni veidrodį, spintą, mažesni stalielį ir prie jo bent porą kėdžių³⁷⁸.

Amžininkų atsiminimuose prieškambaris labai retai kada paminimas, gal todėl, kad jame svečiai būdavo tik trumpą laiką, jis buvo skirtas tik įeiti ir išeiti iš namų. J. Vileišio dukra rašė: „Įėjus į vidų buvo didelis prieškambaris, iš kurio galėjai patekti į Tėvelio kabinetą, salioną, valgomąjį ar sesers Birutės kambarį. <...> Naujųjų metų dieną Tėveliai būdavo namie ir priimdavo oficialius svečius, kurie ateidavo pasveikinti Kauno burmistro ir palinkėti jam ir jo šeimai gerų metų. Mano Tėvelis tik trumpam išeidavo pasveikinti valstybės Prezidento. Tuo tarpu Pakėnas [kurjeris] laukdavo svečių apačioj, o mano niania juos pasitikdavo erdviam prieškambaryje viršuj ir padėdavo nusivilkti. Niania su Pakėnu tą dieną gaudavo nemažai arbatpinigių, o aš ja labai didžiavausi, kad ji moka taip gražiai apsieiti su svečiais. Tuo tarpu svečiai, dar metę žvilgsnį į aukštą veidrodį ant mahagonio stalelio ar padėję savo vizitinę kortelę į tam tikslui skirtą sidabrinę lėkštę, išnykdavo saliono duryse.“³⁷⁹

Prezidento A. Smetonos Užugirio dvare svečiai buvo pasitinkami apatiniam gane erdviam hole, kuriame stovėjo ažuolinė spinta, šešios oda aptrauktos kėdės. Ant stalelio stovėjo iš stiklo ir metalo pagaminta vaza su užrašu „Neo Lithuania 1928 m.“, greta – porcelianinė vaza su Vyčio ženklu. Holas buvo skirtas medžioklės trofėjams, todėl ant sienų kabojo trys vanagų iškamšos, septyni briedžių ragai ir dvi stirnų galvos. Ant sienos buvo pakabintas vienas didelis veidrodis ir šalia du mažesni. Kampe stovėjo keturios lazdos, greičiausiai skirtos Prezidento pasivaikščiojimams. Kabėjo du A. Smetonos portretai bei tapyti paveikslai „Jaunoji Lietuva“ ir „Lietuvių Tautos vado priesaika“, kurie turėjo svečių atitinkamai nuteikti patekus į Lietuvos Prezidento namus. Dažnas svečias buvo pakviečiamas prie pietų ar vakarienės stalo³⁸⁰.

Tačiau ne visų butų prieškambariai buvo šviesūs ir erdvūs. Dažname tai tebuvo tamsokas, nejaukus tambūras. M. Tūbelytė aprašo, kad vaikystėje

378 Margaitis A. Butas ir baldai. *Amatininkas*, 1937, Nr. 13–14, p. 201.

379 Vileišytė-Bagdonienė Rita. *Tolimi vaizdai. Signataro dukters atsiminimai*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2008, p. 24.

380 1940 07 26 Užugirio dvaro turto apyrašas. LCVA, f. 1686, ap. 1, b. 221, l. 9.

Verslininko Jono Vailokaičio namų laiptinė. Architektas Arnas Funkas. Kaunas, 1935 m.
Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka

Verslininko Jono Vailokaičio namų laiptinė. Architektas Arnas Funkas. Kaunas, 1935 m.
Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka

Verslininko Jono Vailokaičio buto vidaus laiptinė su baldais. Architektas Arnas Funkas. Kaunas, 1935 m.
Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka

Verslininko Jono Vailokaičio buto prieškambario ir holo interjeras.

Architektas Arnas Funkas. Kaunas, 1935 m.

Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka

net bijojo užėti į prieškambarį: „Pats nejaukiausias šio buto (Finkelšteino name Kęstučio g.) kampelis buvo jo siauras ir visiškai tamsus prieškambaris, į kurį aš žiemos metu nelydima auklės nedrįsdavau įkelti nė kojos. O tai buvo todėl, kad tenai ant ilgų, į ragus panašių pakabų kabėdavo mano tėvų ir pas mus besilankančių žmonių kailiniai, kurie prieškambario šešėliuose man atrodydavo lyg kokie baisūs gauruoti briedžiai.“³⁸¹

Priekambaryje derėjo prisiminti svečių etiketo taisyklės. Buvo madinga ne tik eiti į svečius. To meto gero elgesio vadovėlis rašė: „Būdami pakviesti atvykti nustatytu laiku į svečius neprivalote vėlintis. Pateisinti gali tik labai svarbi priežastis. Mūsų rūbai turi būti tvarkingi. Kreipdami į juos tinkamą dėmesį reiškiamo savo pagarbą mus pakvietusiems šeiminkams. Einant į svečius moterims netinka apsirengti sijonu ir bliuzele. Ta proga jos pasirenka kurią nors iš savo popietinių suknelių. Su skrybėle ir gatvei skiriamais rūbais moterys eina tik pakviestos prieš pietus įvyksiančioms vaišėms. Vyrams vakare geriausiai tinka juodi kostiumai, priešpiet – šviesesnių spalvų.“³⁸²

Etiketo knygoje rašyta, kad „atėjęs į namus, kuriuose rengiamos vaišės, vyras pasistengia sužinoti, kurią iš ponių jis turės vesti prie stalo ir kur jiems skiriama vieta. Atvestos į valgomąjį kambarį ponios sėdasi prie stalo. Jaunesnės laukia, kol susėda vyresnės ir garbingesnės. Užimant vietas reikia stengtis nestumdyti kėdžių, netriukšmauti. Jaunoms moterims netinka atsilošti į kėdžių atramas.“³⁸³ Taigi svarbu buvo susirasti sau skirtą vietą prie stalo, o šeiminkams apgalvoti, kaip geriau susodinti įvairius svečius, kartu nepažeidžiant protokolo reikalavimų.

Kitas vengtinas dalykas – aštrios temos. Tai turėjo žinoti ir šeiminkai, ir svečiai. Patarimai apie pokalbių svečiuose skambėjo taip: „Svečiuose prie stalo pasikalbėjimo temas reikia rinkti tokias, kurios būtų visiems įdomios ir nekeltų tarpusavio ginčo. **Apie politiką, religiją ar tautybę kalbos yra vengtinos, nes kai kurie žmonės minėtų sąvokų atžvilgiu turi savo griežtus nusistatymus, nepakenčia prieštaravimų**

381 Tūbelytė-Kuhlmanienė Marija. Vaikystės atsiminimai 1. *Dirva*, 1988 02 04, Nr. 5, p. 7.

382 Naruš-Burbienė Stasė. *Gražus stalo paruošimas*. Kaunas: A. Ptaško knygyno leidinys, 1940, p. 39.

383 Ten pat, p. 40.

Adelės ir Pauliaus Galaunių namų
Vydūno alėjoje 2 laiptinė. Kaunas, 2020 m.
A. ir P. Galaunių namai-muziejus

nei priešingų nuomonių. Tokios kalbos, virtusios nedraugišku ginču, rengiantiems vaišes šeiminkams sudarytų nemalonumą.³⁸⁴

Iš prieškambario durys vedė į didžiausią ir puošniausią kambarį. Iš istorinių šaltinių žinome, kad salonai egzistavo dar senovės Graikijos miestuose. Atėnuose buvo įprasta namus projektuoti taip, kad vienoje egalitarinėje erdvėje susibūrę artimieji ir nepažįstamieji galėtų būti ir drauge, ir atskirai. Dailininkai, šokėjai, filosofai ir istorikai bendraudavo vieni su kitais, apsikeisdami savo patyrimais ir išpūdžiais. **Intelektualių moterų salonai išgarsėjo Prancūzijos revoliucijos laikais, kai dėl konspiracijos juose lankėsi politikai, karštuose ginčiuose ieškoję šalies ateities kelio.** Šiandien saloninio interjero kilmę įprasta sieti su prancūzų kultūra, kuri buvo perimta ir tarpukario Lietuvoje. 1922 m. Kaune įsikūrus Prancūzijos ambasadai, netrukus susikūrė ir Lietuvių-prancūzų draugija. Lietuviai ėmė kurti savo salonus, kurie ištaigingumu, žinoma, negalėjo prilygti Paryžiaus aukštuomenės salonams.

Salonuose rinkdavosi ne tik patys artimiausi žmonės, bet ir kolegos, bendraminčiai, mažiau pažįstami asmenys. Vykdavo pokalbiai, diskusijos ir pasitarimai įvairiais tam laikotarpiui aktualiais klausimais. **Salono funkcija buvo sutalpinti patalpoje besiburiančius žmones, todėl bendravimui sukuriama erdvė, kurioje galima susėsti ir kalbėtis nedideliais būreliais, išsaugant galimybę sueiti ir į didelį žmonių ratą, klausytis vieniems kitų.** Salonuose buvo geriama kava ir arbata su užkandžiais, vyko kamerinis muzikavimas, koncertai. Saloninis gyvenimas Lietuvoje vykdavo užmiesčio dvaruose, didmiesčių kavinėse, klubuose, gyvenamuosiuose namuose ir butuose. Tačiau, pasak menotyrininkės Linos Preišegalavičienės, tarpukario Lietuvoje siekta atsiriboti nuo didelių ir puošnių patalpų, aristokratiško gyvenimo būdo ir vadinamojo „turtinųjų“ sluoksnio, kitaip nei erdvuose ir prabangiai įrengtuose europiniuose salonuose. Tai atsispindi ir tarpukario inteligentų namuose, kuriuose vyrauja kukli racionalizmo, modernizmo aplinka³⁸⁵.

384 Ten pat, p. 41.

385 Preišegalavičienė Lina. *Lietuvos tarpukario interjerai 1918–1940*. Kaunas: Vox altera, 2016, p. 55.

Jurgio ir Aleksandros Iljinų buto holo vidaus interjeras. XX a. 4 dešimtmetis. Architektas Arnas Funkas.
Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka

